

Мистецтвознавство

УДК 78.071.1; 314.743

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ХОРОВОЇ СПАДЩИНИ АРТЕМІЯ ВЕДЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ (до 250-річчя від дня народження)

Г. В. Карась

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
Навчально-науковий інститут мистецтв;
76018, м. Івано-Франківськ, вул. акад. Сахарова, 34-а;
тел. +380 (342) 59-61-36; e-mail: karasg@ukr.net*

Висвітлено постать видатного українського композитора Артемія Веделя та його творчість у культурно-мистецьких рефлексіях української діаспори ХХ століття. Увагу в статті зосереджено на трьох векторах: виконання хорової спадщини А. Веделя за межами України; наукові дослідження та публіцистика про композитора; збереження та публікації його хорових творів. Виявлено та проаналізовано джерельну базу дослідження – публікації діячів музичної культури та публіцистів української діаспори, нотні видання. Виконання хорової спадщини Артемія Веделя впродовж ХХ століття у різних країнах світу засвідчило її актуальність у хоровому процесі, високі досягнення українського композитора у царині духовної музики. Наукові дослідження про композитора здійснювали Олександр Кошиць, Василь Витвицький та Ігор Соневицький. Збереження та публікації хорових творів А. Веделя пов'язані з іменами Василя Завітневича, Ігоря Соневицького та Володимира Колесника. Виявлено, що українська діаспора, незважаючи на відсутність будь-якої державної підтримки своєї культури, розпорошеність та інші об'єктивні обставини, зробила вагомий внесок у шанування пам'яті видатного українського композитора Артемія Веделя, збереження і популяризацію його хорової спадщини.

Ключові слова: *композитор, хорові твори, українська діаспора, дослідження, виконавство, постать Артемія Веделя.*

В українському мистецтвознавстві зроблено багато в справі вивчення постаті Артемія Веделя (1767-1808) та його спадщини, однак залишається ще багато незаповнених лакун і серед них – дослідження і популяризація творів композитора за межами України. *Актуальним зав-*

данням видається привернення уваги до внеску, який здійснила українська діаспора впродовж XX століття для увічнення пам'яті про видатного композитора. Огляд публікацій діячів музичної культури та публіцистів української діаспори, нотних видань засвідчує, що висвітлення постаті Артемія Веделя та його спадщини є фрагментарним і потребує цілісності. В українському музикознавстві вперше означену проблему порушила Ірина Парфентьева [27]. Ширше висвітлення вона знайшла у нашій монографії [15], однак в ній не було створено цілісної картини оприявлення постаті Артемія Веделя у культурно-мистецьких рефлексіях української діаспори, що є *метою* тієї статті. Для її досягнення необхідно вирішити такі *завдання*: виявити джерельну базу дослідження; здійснити її огляд; виокремити внесок української діаспори у дослідженні та популяризації творчості А. Веделя.

Культурно-мистецьку діяльність з означеної проблеми спрямуємо у три вектори: виконання хорової спадщини А. Веделя за межами України; наукові дослідження та публіцистика про композитора; збереження та публікації його хорових творів.

Першість у **виконанні творів А. Веделя за межами України** належить Олександрю Кошицю (1875-1944). Саме він розпочав пропагувати ці твори, ще навчаючись в Київській духовній академії та керуючи впродовж трьох років хором академії (1898-1901). Л. Пархоменко пише, що це була золота сторінка в історії цього знаменитого хору, означена не лише артистичною славою, але й відкриттям творчості А. Веделя [26, с. 6]. О. Кошиць пізніше згадував: “Тут почалась моя праця над улюбленим моїм Веделем, якого концерти, майже всі, я відновив після довгих років заборони Синодом його музики. Я мав щастя невимовне стояти на хорах на його місці, спиратись на ті ж самі поручні, що й він, і співати під тими ж склепіннями, які він оголошував своїми геніальними піснями та які мурував Мазепа!” [7, с. 238]. Роздумуючи над джерелами стилю митця, Вадим Щербаківський вважав його продовжувачем стилю українського бароко, адже “ніхто не розумів так добре Веделя, як Кошиць” [39, с. 21]. Тож, емігрувавши до Європи, а згодом до США, видатний диригент не оминав нагоди виконати їх. Так, в концерті 4 жовтня 1922 року Український національний хор під керівництвом маестро в залі «Carnegie Hall» (Нью-Йорк, США) вперше виконав духовні концерти А. Веделя. Згодом у святкових концертах на честь митрополита Андрея Шептицького у «Carnegie Hall» (Нью-Йорк, 31 травня 1936 року) та з нагоди його 75-ліття у «Town Hall» (Нью-Йорк, 29 грудня 1940 року) брали участь зведені українські хори Нью-Йорського округу (так звана «Сімка») під керівництвом О. Кошиця, які виконували у тому числі духовні твори А. Веделя («Покаянія отверзі ми двері») [3, с. 178, 477].

Учениця О. Кошиця, субдиригентка Української республіканської капели під його керівництвом Платонида Щуровська-Россіневич (1893-1973), була ключовою фігурою хорового процесу у міжвоєнній Чехо-

Словаччині. Диригентка була у постійному творчому пошуку. У концерті 14 червня 1938 року у Празі Український академічний хор під її керівництвом виконав духовні твори, у т. ч. А. Веделя. Українська газета писала: “Духовні співи для українських концертів у Празі ще новинка. Правда, бували іноді концерти щедрівок та коляд, але на цей раз виконано суто духовні композиції, й треба привітати такі виступлення, що знайомлять з багатою ділянкою церковного хорового мистецтва” [16].

Хори Дмитра Котка (1892-1982) – основоположника професійного хорового співу в Східній Галичині, які активно концертували Польщею та Галичиною у міжвоєнний період, теж у своєму репертуарі мали твори А. Веделя. Великий вплив Д. Котко мав на формування Мирослава Антоновича, який співав у хорі Малої духовної семінарії у Львові під орудою Д. Котка, а згодом, в еміграції у Голландії, створив «Візантійський хор» і 40 років співав з ним українську духовну музику, в т.ч. і А. Веделя, записав окремі твори на аудіо носії [36]. Найглибше враження справило на молодого М. Антоновича виконання в інтерпретації Д. Котка «Покаяння» А. Веделя. Пізніше диригент згадував: “Дмитро Котко скупно дозував динамічну насагу хорового масиву і не допускав до непогамованих звукових вибухів. І саме ця сконцентрована і опанована енергія, що вирувала в могутніх, але приборканих звукових масивах, робила особливе враження. З усього того поривалася українська душа, відчувалася вибухова, але опанована міць української стихії. При виконанні «Покаяння» А. Веделя під проводом Дмитра Котка хор учнів перемінювався в якийсь могутній інструмент, що своїм звучанням наганяв мені дроз по тілу” [1, с. 115].

Особливого поширення набуло виконання творів А. Веделя після закінчення Другої світової війни. В третій еміграційній хвилі утворюється багато хорових колективів, частина з яких мали ознаки професійного рівня. У їхньому репертуарі твори А. Веделя посідали почесне місце. Першим тут слід назвати хор імені М. Леонтовича (1943 рік, м. Львів) під керівництвом творця капели «Думки» в Києві Нестора Городовенка, який з 1945 року прибрав назву «Україна» (Аугсбург, Німеччина). Хор з великим успіхом виступав у таборах для переміщених осіб, містах та містечках Баварії, співаючи твори А. Веделя для українських та німецьких слухачів [38, с. 146-147]. У 1949 році диригент з хором прибув до Монреалю (Канада), де впродовж чотирнадцяти років пропагував українську хорову культуру, виконуючи різні твори А. Веделя. Особливою популярністю користувалися Ірмоси (великодні) композитора [18, с. 29].

Твори А. Веделя були в репертуарі таких хорів української діаспори: «Думка» з Нью-Йорку (1949) [24, с. 97-102], «Сурма» (Чикаго, США), «Дніпро» (Торонто, Канада, 1953, диригенти М. Дитиняк, В. Колесник), чоловічий хор «Україна» (Новий Ульм, Німеччина, 1980, диригент Є. Задарко) [33, с. 179-183], хор церкви св. Варвари (Відень, Австрія, 1774 рік, диригент А. Гнатишин, 1931-1939; 1956-1995), хор «Дніп-

ро» (Олдгам, Англія, при парафії св. Володимира УАПЦ), хор «Горі Серця» (Перемишль, Польща, диригент В. Пайташ), хор при греко-католицькому соборі Св. Володимира Великого (Париж, Франція, 1952), чоловічого хору «Журавлі» (Польща, диригенти Я. Полянський, Р. Рєвакович), камерний хор «Візантійон» (Прага, Чехія, інша назва – «Collegium Musice Slavice», диригент О. Дутко-Туркинякова), хор «Намисто» (Перемишль, Польща, диригент О. Попович), чоловічий богословський хор св. Романа Солодкоспівця греко-католицького богословського факультету Пряшівського університету (диригент П. Васьків, 1993).

У 1970-ті роки у Нью-Йорку у кафедральному соборі Св. Володимира традиційно відбувались концерти «Постової Тріоди», де звучали твори А. Веделя. Серед інших виконувалось його тріо «Покаяння отверзі мі двері» [13; 14]. Музично-виконавська та наукова інституція «Музікус Бортнянський», заснована у 1981 році у Торонто під керівництвом професійного диригента Мирона Максиміва 1 березня 1987 року у концерті, що відбувся в англійській церкві св. Анни (Торонто) виконувала духовні твори А. Веделя. Не завжди можна точно встановити назву того чи іншого твору композитора, який виконувався, однак найчастіше, це було «Покаяння».

З метою фіксації духовного хорового співу та його популяризації в діаспорі здійснена велика кількість аудіо-, відео- та грамзаписів. Практично кожен хоровий колектив другої половини ХХ століття записував свій репертуар, в тому числі і духовні твори. У кінці 1950-х років відомий диригент Іван Трухлий записав у студії відомої американської фірми «RCA» довгограйну платівку духовної музики з кафедральним хором Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) св. Трійці в Нью-Йорку під назвою «Repentance» («Покаяння») – частини з Літургії українських композиторів Д. Бортнянського, А. Веделя, О. Кошиця та ін. [22].

Музичне мистецтво відіграло важливу *роль у відзначенні діаспорою 1000-ліття хрещення Руси-України (1988 рік)*. В умовах атеїстичної держави – СРСР, складовою частиною якої була на той час Україна, про широке офіційне святкування цього ювілею не могло бути й мови. Помпезно відзначали ювілей у Москві, а у Володимирському соборі в Києві духовенство російської православної церкви на Богослужіння допустили менше тисячі осіб за особливими запрошеннями. На Західній Україні Богослужби відправлялися в лісах та на приватних квартирах, а тому на українців, які жили і діяли у вільному світі, покладалася історична місія щодо відзначення важливої дати. Натхненником і організатором відзначення виступав патріарх Йосиф Сліпий, який об'єднав церковні кола Української Католицької Церкви (УКЦ), політичну, наукову та культурну еліту, «створивши свого роду національний фронт висвітлення духових вартостей Християнства в житті Українського Народу перед своїми недовірками і чужими скептиками» [37, с. 7]. Стоячи на засадах

екуменізму, патріарх звертався до православних братів спільно відзначити ювілей, а також до митців, композиторів, “щоб кожний з них по своїм силам і спроможностям брав участь у відзначенні цієї найбільшої події в історії нашого народу, а всіх наших вірних, наші культурні, економічні та фінансові установи закликаємо, щоб уможливити їм виконання їх плянів” [37, с. 13-14]. Ювілей об’єднав усю українську громаду для спільного і соборного відзначення історичної дати буття нашого народу. У багатьох країнах світу були створені Ювілейні комітети для відзначення 1000-ліття хрещення Руси-України. Американські сенатори, висловлюючи підтримку переслідуваній у Радянському Союзі УКЦ, у грудні 1987 року подали на затвердження конгресу США резолюцію «Про 1000-ліття хрещення Київської Русі». Президент Р. Рейган особисто взяв участь у святкуваннях цього ювілею з українськими католиками в США. До мистецько-імпрезової комісії крайового комітету у США (1985) ввійшли діячі музичної культури Л. Крушельницька, Р. Савицький, К. Цепенда, В. Трухлий, І. Соневицький, Ю. Осінчук [32, с. 36].

Перший концерт, яким офіційно було розпочато відзначення ювілею, відбувся в репрезентативній залі в «Lincoln Center» (Нью-Йорк) 14 лютого 1988 року. Важливо, що у його програмі брали участь і неукраїнці: Американське хорове товариство з Атланти і оркестр Метрополітен-Опери (разом 175 осіб), члени Метрополітен-Опери – А. Добрянський, В. Полозов, П. Плішка, диригував Вільям Нолл. У програмі концерту поряд з іншими було виконано твори А. Веделя [32, с. 250-252].

Архiepархiальний Фiладельфiйський Комiтет Тисячолiття УКЦ органiзовував святкування з допомогою регiональних та мiсцевих комiтетiв. У величнoму концертi Тисячолiття 31 травня 1988 року Митрополитий хор пiд керiвництвом Михайла Дябоги виконав твори А. Веделя перед численною публiкою [32, с. 79]. Громада у Бриджпортi (штат Коннектикут) пiд проводом Роми Гайди 23 жовтня 1988 р. органiзувала концерт духовних творiв українських композиторiв XVII-XX ст., що представляв iсторичну перспективу нашої музичної культури. Виконувались рiзностильовi твори, у т. ч. «Покаяння» А. Веделя. Склад хору був доповнений спiваками ансамблю «Елмер Айслер Сiнгерс», який складав ядро хору iм. Мендельсона з Торонто. Б. Маркiв вiдзначав високий професiйний виконавський рiвень хору, багатограннiсть програми та вдумливiсть ювiлейного комiтету щодо органiзацiї концерту, який був зразком для iнших громад у вiдзначеннi ювiлею [15, с. 209]. На концертi був присутнiй голова Крайового комiтету тисячолiття, композитор I. Соневицький. У Йонкерсi та Кергонксонi (штат Нью-Йорк) у святкуваннях (жовтень 1987 року; липень 1988 року) брав участь хор «Думка» з Нью-Йорка пiд керiвництвом Семена Комiрного. У його програмi були духовнi твори А. Веделя [32, с. 163, 176]. Пiд кiнець святкувань у Нью-Йорку в «Carnegie Hall» 20 листопада 1988 року вiдбувся концерт української релiгiйної музики за участю 1400 осiб. Участь у ньому взяли найкращi

мистецькі сили Америки й Канади: хор «Веснівка» з Торонто (диригент К. Зорич-Кондрацька), чоловічий хор «Прометей» та метрополітальний хор з Філадельфії (диригент М. Дябога), мішаний хор «Думка» з Нью-Йорка (диригент С. Комірний). У програмі концерту прозвучали духовні твори А. Веделя [6; 20].

Центром відзначення Тисячоліття УП Церквою у США був український православний центр св. ап. Андрія Первозваного у Савт Баунд Бруці, споруджений з цієї нагоди. Святкування відбувалися під проводом митрополита Мстислава Скрипника. В домі української культури 6 серпня 1988 року відбувся концерт духовної музики хору парафії св. Андрія з Блумінгдейла (штат Іллінойс) під керівництвом Василя Трухлого, у програмі якого були твори А. Веделя та інших українських композиторів. З цією ж програмою хор виступив в університеті Нотр Дейм та Вітон Коледж, а також в українській католицькій церкві св. Володимира та Ольги в Чикаго [34, с. 220].

У Лондоні (Велика Британія) влаштовано величний концерт української духовної музики у найпрестижнішому залі «Royal Albert Hall». Цей концерт, що був кульмінацією святкувань у Великій Британії, відбувся 29 травня 1988 року з благословення митрополита Мирослава Скрипника (УАПЦ) та кардинала Мирослава Івана Любачівського (УКЦ) за участю збірних хорів у складі 421 особи. Це були: «Думка» (Нью-Йорк, США, диригент – Семен Комірний), «Візантійський хор» (Утрехт, Нідерланди, диригент – Мирослав Антонович), жіночий хор «Веснівка» (Торонто, Канада, диригент – Галина-Квітка Кондрацька), «Український ювілейний хор 1000-ліття» під орудою диригентів Мирона Бучка та Степана Гуньки (200 осіб), що об'єднав хорові ансамблі та співочі гуртки з різних міст Великобританії. Були виконані піснеспіви з Ірмологіонів XVII, XIX ст., духовні твори А. Веделя та інших композиторів [Партитури творів, які виконувалися, див.: [40].

У програмі святочної академії, яка відбулася у королівській «Herkules Hall» у Мюнхені (Німеччина) 24 липня 1988 року, виступали чоловічий і мішаний хор «Україна» (диригент Є. Задарко), німецький хор «Марпінгер Сінгкрай» (диригенти Райнер Беннет, Освальд Шу). Серед творів, які виконували хори, був твір «Покаяння» А. Веделя [4].

Під час ювілейних святкувань у Бельгії, 8 листопада 1987 року в репрезентативній залі «Маделен» відбулась святкова академія. Бельгійсько-український хор ім. Т. Шевченка з Намюр під проводом М. Вандам-Овітої виконав твір «Приклони, Господи» А. Веделя.

Відзначення Ювілею світового масштабу, які завершували парафіальні та крайові святкування, відбулося в Римі (Італія, Ватикан) 7-12 липня 1988 року за участю Глави Вселенської Церкви, папи Івана-Павла II [35]. Кульмінацією римських святкувань була Понтифікальна Служба Божа у візантійському (українському) обряді старослов'янською мовою, яку вперше в історії римо-католицької церкви відправив Святійший

Отець Папа Іван Павло II в базиліці св. Петра 10 липня 1988 року. Того ж дня після обіду в залі папи Павла VI у Ватикані, що має понад 7 тис. місць, відбувся ювілейний концерт української духовної музики, на якому був присутній Папа з кардиналами і духовенством. До хорів, що брали участь у святкуваннях у Великій Британії, долучилися церковні хори: церкви св. Варвари у Відні (диригент А. Гнатишин); церкви св. Димитрія у Торонто (диригент М. Максимів); катедри св. Володимира Великого в Парижі (диригент В. Дратвінська); камерний хор при церкві Отців Василіян у Варшаві (диригент Я. Полянський); а також студентський хор «Тирса» з Вінніпегу (диригент В. Головка), хор «Тисячоліття» з Вінніпегу (диригент Ю. Гнатюк) та інші. Двогодинний концерт представляв трьохсотлітню історію української церковної музики, у т. ч. «Покаяння» А. Веделя.

Для підвищення майстерності хорових диригентів проводились семінари, організовані 1976 року Комітетом Українців Канади в Анкастері (Онтаріо, Канада) з ініціативи відомого українського маестро Володимира Колесника. В 1979 році їх організацію на себе перебрало «Українське музичне товариство Альберти» за фінансової підтримки провінційного уряду Альберти, Української канадської фундації ім. Т. Шевченка, Альбертсько-українського товариства для збереження культури, Фундації тисячоліття хрещення України, Братства св. Івана з Едмонтона та інших організацій. Диригент В. Колесник не тільки був ініціатором проведення перших з них, але упродовж двадцяти років відповідав за навчальну програму і був головним. На ці популярні семінари з'їжджалися диригенти з різних міст Канади, США, Австралії та Аргентини. Часто це були молоді талановиті музиканти, які під проводом В. Колесника пізнавали характер української хорової музики. Програма навчання охоплювала різноманітні теми, в т.ч. інтерпретацію творів Артема Веделя [8].

Наукові дослідження та публіцистика про композитора. Одним з перших українських культурологів був митрополита Іларіон (Іван Огієнко). У праці «Українська культура» учений привертає увагу до української народної пісні та церковного співу як оригінальної творчості народу. У розділі «Вплив української культури на московську» він пише про український церковний спів та його творців Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя [25, с.107-110]. З боєм І. Огієнко-патріот говорив про русифікацію українського народу, “яка зносила нашу культуру, руйнувала наші звичаї, марудила нашу пісню...” [25, с. 233].

Першим музикознавцем української діаспори, хто писав про А. Веделя, був Олександр Кошиць. Він згадує про композитора у статті «Про хоровий спів в Україні» [7, с. 370], інтерв'ю для газети «Свобода» [7, с. 477], у плані-програмі до «Історії української музичної культури», над якою працював в останні роки життя [7, с. 533]. У розвідці «Про українську пісню і музику» у розділі «Церковна музика» [7, с. 356] автор вперше означає національні риси композитора, “у творчості якого поєдна-

лись всі первні національного мистецтва – Лаврський спів, релігійний кант, козацька дума і народна пісня”, яка “була настільки національна, українська, що в московському співі утворився характерний напрям – “малоросійзм”” [7, с. 356]. У підрозділі «Артемій Лук’янович Веделя» [7, с. 363-365] О. Кошиць дає невеличку біографічну довідку і дуже точну характеристику творчості: “Веделя треба вважати першим і найбільшим речником національної субстанції в українській церковній музиці. Коріння його мелодики простягається у всі шари й галузі нашої музичної стихії того часу, однаково як в канти, якими повна була тодішня Академія, так і в народну пісню, козацьку думу, народні голосіння, релігійно-моралістичні лірницькі псалми, спів Києво-Печерської Лаври та церковний Ірмолой. З цих джерел походять релігійні настрої музики Веделя, живиться її тематика, формується їх мова. Але національні первні в музиці він не “опрацює”, а “перетоплює” в своїй душі. Він творить національно, причому так, що національна стихія не уявлюється, а зостається завше ясною, динамічною і активною, без огляду на італійсько-європейську форму, в яку вона вилилась. Це тим більше цікаво, що в часи Веделя не було ще взагалі мови про «національні течії» в музиці. Творчий розмах Веделя перевищує його технічні засоби й можливості...” [7, с. 364].

Згадував про А. Веделя у багатьох своїх публікаціях Василь Витвицький. Однак першу ґрунтовну монографію про Артема Веделя пише Ігор Соневицький (1926-2006) [29]. Невідрадний стан висвітлення в українському музикознавстві середини ХХ століття творчості композиторів ХVІІІ – початку ХІХ століття (М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя), трактування перших двох радянським музикознавством як російських композиторів та замовчування останнього спонукало І. Соневицького до виправлення ситуації. Автор у вступному слові писав: “Наша праця має завдання заповнити цю жалюгідну прогалину в історії нашої музики, даючи по змозі якнайповніший нарис життєпису Артема Веделя та огляд його музичної спадщини в історичному аспекті, залишаючи поки що на боці музикологічне опрацювання його творчості” [29, с. 10-11]. Протягом десяти років дослідник, не маючи можливості працювати на рідних землях, опрацював матеріали в публічних бібліотеках Північної Америки та Європи, приватних книгозбірнях, збирав нотний матеріал із колекцій О. Кошиця (Вінніпег, Канада), П. Россіневич-Щуровської (Прага, Чехословаччина), А. Гнатишина (Відень, Австрія) та ін. На основі глибокого порівняльного аналізу багатьох джерел (російських, українських, зарубіжних), починаючи з ХVІІІ століття і до сучасності, він скрупульозно досліджує рід А. Веделя, реконструює хронологію життєпису митця, подає історію його музичної спадщини, тематику концертів, світогляд композитора. Вперше зреконструйований І. Соневицьким список спадщини А. Веделя показав її багатство і складав два двохорні, двадцять один чотириголосий концерти, Літургію,

Всеношну та значну кількість богослужбних частин та інших релігійних творів [29, с. 159-160]. На основі дослідження музикознавець мав ряд доповідей «Артем Ведель та його музична спадщина» на музикологічній секції УВАН у Нью-Йорку, і монографія вийшла друком також під її титулом, хоч була видана за власний кошт автора (2,5 тис.\$ на друк та 500\$ на копіювання матеріалів)*. І. Соневицький, який представляв Український католицький університет (США), із доповіддю «Духовні концерти А. Веделя» виступав на конференціях в Українському католицькому університеті у Філадельфії (1987) та в Іллінойському університеті (1988).

При УВАН в США у 1960-х рр. діяла музикологічна секція, яку очолював З. Лисько, пізніше – І. Соневицький. Останній часто виступав в УВАН з науковими доповідями. Серед тем, висвітлених науковцем, зокрема, були: «Музична освіта Артема Веделя» (29.05.1960), «Життєва трагедія Артема Веделя» (15.04.1962), «Доля Веделевої спадщини» (31.03.1963). У 1962-1972 рр. у Твін Сіті (Міннеаполіс, Міннесота, США) видавався журнал-квартильник «Вісті-Herald» (1963-1970), пізніше – «Музичні вісті» (1970-1972) як бюлетень українського хору «Дніпро». Відділ музикологічної секції УВАН у США під окремою рубрикою, головним редактором якої був З. Лисько, надрукував тут статтю І. Соневицького про А. Веделя [30]. Музичний публіцист Роман Савицький-мол. написав статтю про увічнення пам'яті М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського в діаспорі [28]. Суспільно-політичний і науково-літературний місячник «Визвольний шлях» (Лондон, Велика Британія) надрукував статтю К. Куцюк-Кочинського про А. Веделя [19].

Біобібліографічні довідники про українських композиторів підготували М. Дитиняк та І. Соневицький [9; 41]. Довідник М. Дитиняк був одним з перших видань такого роду. Західний світ отримав відомості про композиторів, які працюють в Україні, а в Україні довідалися про композиторів діаспори. Англomовний словник І. Соневицького, який був надрукований у кінці ХХ століття, подавав відомості про українських композиторів (XVII-XX століття) як на материковій Україні, так і за її межами, вводив у науковий обіг закордонні джерела, невідомі в Україні факти з життя і творчості композиторів діаспори. Василь Витвицький підготував до Енциклопедії Українознавства статтю про розвиток української музики протягом XVIII-XIX століть [5; 42], в якій звертає увагу насамперед на церковну музику (появу першого друкованого ірмоля 1707 р., творення церковно-народних пісень – кантів та псалмів, творчість українських композиторів М. Березовського, А. Веделя та Д. Бортнянського, композиторів Галичини.

Збереження та публікації його хорових творів. Науково-богословський Інститут УПЦ у Баунд-Бруку (США) в 1970-х роках здійснив

* Про це з гіркотою пише Ольга Соневицька у листі до О. Залеського. Див.: [21].

ряд видань під редагуванням і впорядкуванням Василя Завітневича (1899-1983), що складають золотий фонд української духовної музики. Збірник Літургійних співів, присвячений Тисячоліттю хрещення України-Руси [12], представляє антологію української Служби Божої: вміщено Літургії та її складові пісенні частини видатних українських композиторів XVII-XIX століть (М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського, П. Турчанинова, А. Львова), представників нового напрямку духовної музики ХХ ст. Це розширене і доповнене попереднього видання під його редакцією [31].

Уперше в діаспорі найповніше видання творів А. Веделя здійснив Ігор Соневицький [11]. Сьогодні в Інституті Літургійних Наук Українського Католицького Університету у м. Львові зберігається особовий архів композитора і музикознавця Ігора Соневицького із США. Найповнішими є колекції нот Артема Веделя, творчій спадщині якого І. Соневицький присвятив основну увагу й опублікував монографію і статті. В архіві знаходяться матеріали і документи до біографії композитора, фотоматеріали, звукозаписи його творів, щоденники і нотатки, матеріали до наукової діяльності, листування. Колекцію творів А. Веделя Ігор Соневицький розшукував і збирав усе своє життя. Це – рукописні копії та рідкісні видання. Зведений каталог творів А. Веделя у фонді охоплює 96 позицій.

У третьому періоді української еміграції у Канаді утворюються культурні фундації, які мали на меті фінансово підтримувати мистецькі колективи та окремих діячів культури, дослідження та публікації їх творчості. Так, «Фундація Тисячоліття Хрещення України» підтримала видання «Українським музичним товариством Альберти» духовної спадщини Артемія Веделя, головним редактором якого був відомий диригент Володимир Колесник [2]. Хоч власне музичних товариств в діаспорі було обмаль, однак усі вони були діяльними. Марія Дитиняк, Ольга Логвиненко, Галина Котович пишуть про діяльність Українського музичного товариства Альберти в Канаді [8; 10; 17; 23]. Товариство, яке постало в 1972 році в Едмонтоні, мало за мету: “об’єднати всі українські музичні сили для плекання української музики, влаштовувати музичні імпрези (концерти, радіо- та телевізійні передачі), у програму включати твори українських композиторів. Одночасно дбати про фахові рецензії українських музичних імпрез, плекати серед української спільноти почуття любови до української музики та почуття пошани до неї серед слухачів” [8, с. 128-129]. «Українське музичне товариство Альберти» (Едмонтон, Канада) активно займалося видавничою діяльністю. У 2000 р. спільно з Національною бібліотекою ім. В. Вернадського, Національною музичною академією ім. П. Чайковського (Київ) товариство видало найповніше зібрання духовної музики А. Веделя [2]. Дванадцять духовних хороших концертів та Літургія св. Іоанна Золотоустого були підготовлені до друку, зредаговані при збереженні автентичності авторського тексту Володимиром Колесником. Для доступності творів чужомовним виконав-

цям під нотами підготовлено транслітерацію текстів. Видання містить статті: Т. Гусарчук про А. Веделя та його творчість, переклад цієї статті англійською мовою В. Сергійчук і В. Мішалова, статтю В. Колесника про інтерпретацію творів А. Веделя та її переклад англійською В. Мішалова. М. Дитиняк вважає, що “це видання – визначне явище у процесі відродження музичних скарбів минулого. Воно сприятиме формуванню нового, більш об’єктивного уявлення про творчість видатного композитора і ширше про музично-історичний процес в українському мистецтві XVIII ст. Воно уможливить доступ до цінної музики виконавців і дослідників, поставить ім’я Артема Веделя поруч з іменами видатних композиторів світу, одночасно сприятиме популяризації української культури та дасть поштовх до піднесення духовності національної свідомості й гордості нашого народу за свою культуру” [8, с. 140].

Підсумовуючи відзначимо, що українська діаспора, не зважаючи на відсутність будь-якої державної підтримки своєї культури, розпорошеність та інші об’єктивні обставини, зробила вагомий внесок у вшанування пам’яті видатного українського композитора Артемія Веделя, збереження і популяризацію його хорової спадщини. Пізнання цього внеску сприяє створенню цілісності української музичної культури, більш об’ємному прийняттю величної постаті А. Веделя.

Література

1. Антонович М. Спогади. По світу з українською піснею. Людина-легенда / М. Антонович; упоряд. О. Долгий. – К.: ЕСЕ, 2000. – 325 с.
2. Ведель А. Божественна Літургія святого Іоанна Золотоустого та 12 духовних концертів / Артем Ведель; під ред. Володимира Колесника. – Київ; Едмонтон; Торонто, 2000. – 384 с. [Шедеври Української Класичної Хорової Музики].
3. Афіші та програми концертів за участю А. та М. Рудницьких (1939-1995) // Архів Національної опери України. Ф. 573, спр. 250, папка 83.
4. Б. К. Ювілейна академія в Тисячоліття Хрищення Руси-України в Мюнхені / Б. К. // Свобода. – 1988. – 7 жовт. – Ч. 192.
5. Витвицький В. Історія музики. XVIII–XIX ст. / В. Витвицький // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. – К.: Віпол, 1995. – Т.3. – С. 869-873.
6. Гаєцька О. Концерт 1000-ліття Християнства України в Карнегі Голл / О. Гаєцька // Свобода. – 1988. – 16 лист. – С. 218.
7. Головащенко М. Феномен Олександра Кошиця / М. Головащенко. – К.: Музична Україна, 2007. – 588 с.
8. Дитиняк М. Українське музичне товариство / М. Дитиняк; упор. Я. Славутич // Західноканадський збірник. Ч. 3. – Едмонтон, Канада, 1998. – С. 128-140.

9. Дитиняк М. Українські композитори: біо-бібліографічний довідник / М. Дитиняк. – Едмонтон: Альбертський університет, 1986. – 160 с.
10. Дитиняк М. Фундація Тисячоліття хрещення України / М. Дитиняк // Західноканадський збірник. Ч. 4 / упор. Яр Славутич. – Едмонтон: Канадське НТШ: Друк. Вид. Спілки «Гомону України», 2000. – С. 82-97.
11. Духовні твори Артемія Лукіяновича Веделя / ред. І. Соневицький. – Нью-Йорк, 1985.
12. Збірник літургійних співів, присвячений тисячоліттю Української Православної церкви / зредагував і впорядкував Василь Завітневич. – Бавнд Брук, Нью-Джерзі: Видання УПЦ в США, 1979. – 467 с.
13. Зотовська В. Концерт постової тріоди / В. Зотовська // Віра. – 1978. – Ч. 2(10). – С. 31.
14. Зотовська В. Концерт постової тріоди / В. Зотовська // Віра. – 1979. – Ч. 2(14). – С. 30-31.
15. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія / Г. Карась. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. – 1164 с.
16. [Б. п.]. Концерт Українського Хору // Український тиждень (Прага). – 1938. – 19 черв. – Ч. 25.
17. Котович Г. Українське музичне товариство Альберти, 1999-2007 / Г. Котович // Західноканадський збірник. Ч. 5., ред. М.І. Сорока. – Едмонтон – Острог, 2008. – С. 442-444.
18. Кульчицький М. Духовні концерти Н. Городовенка (спогад) / М. Кульчицький. – Київ (Філадельфія), 1961. – №1 (64). – С. 26-30.
19. Куцюк-Кочинський К. Видатний український композитор Артем Ведель / К. Куцюк-Кочинський // Визвольний шлях. – Лондон, 1984. – Кн. № 9 / 438. – С. 1143-1146.
20. Левинець В. Концертом релігійної музики Нью Йорк закінчив відзначування 1000-ліття Християнства в Україні / В. Левинець // Свобода. – 1988. – 3 груд. – Ч. 230.
21. Лист Ольги Соневицької до Осипа Залеського від 2 січня 1967 (Бронкс, Н.Й.). Арк. 3-4 // Львівська Національна наукова бібліотека імені В. Стефаника. Відділ рукописів. Архів О. Залеського (№ 276).
22. Лобачевский А. Цінне культурне надбання / А. Лобачевский // Овид (Чикаго), 1958. Ч. 5 (94). – С. 25-27.
23. Логвиненко О. Святкування 35-річчя Українського музичного товариства Альберти / О. Логвиненко // Західноканадський збірник. Ч.5 / ред. М.І. Сорока. – Едмонтон – Острог, 2008. – С. 437-441.
24. Невмируща пісня. Ювілейний альманах хору «Думка». 1949-1959. – Нью-Йорк, 1960. – 112 с.
25. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Абрис, 1991. – 272 с.
26. Пархоменко Л. Передмова / Л. Пархоменко // Олександр Кошиць. Листи до друга (1904-1931) / упоряд., опрацювання текстів, коментарі, вступ ст., покажчик імен Л. О. Пархоменко. – К.: Рада, 1998. – С. 5-13.

27. Парфентьева І. Хорові твори А. Веделя за кордоном / І. Парфентьева // Теоретичні та практичні питання культурології: зб. наук. статей. – Вип. XVI. – Мелітополь: Сана, 2004. – С. 18-22.
28. Савицький Р.-мол. Ушанування Березовського, Бортнянського та Веделя в Північній Америці / Савицький Р.-мол. // КАЛОΦΩONIA/KALORHONIA: наук. зб. статей і матеріалів з історії церковної монодії та гимнографії, число 3: До 60-ліття Крістіяна Ганніка та Юрія Ясіновського. – Львів: Вид-во Укр. Католицького ун-ту, 2006. – С. 232–233.
29. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина / І. Соневицький // УВАН в США. Музикологічна секція. – Нью-Йорк, ротапринт, 1966. – 177 с.
30. Соневицький І. Повернення Веделя у Київ; знайомство з ген. Леванидовим / І. Соневицький // Вісті. – 1966. – Ч.1 (16). – С. 16-18.
31. Співи на Літургії: Партитура / [ред. і упор. В. Завітневич] / Науково-Богословський ін-т УПЦ в США, Музичний відділ. – Нью-Йорк, 1963. – 399 с.
32. Тисячоліття Християнства в Україні. Урочистості 1988 року / гол. ред. Осип Зінкевич. – Нью-Йорк: Крайовий Комітет Тисячоліття Християнства в Україні, 1992. – 523 с.
33. Українські хори і солісти в Мюнхені: зб. з культурного життя українців у Мюнхені, присвячено 25-ти літтю існування екзархії українців-католиків і 40-літтю УАПЦ та ЦПУЕН в Зах. Німеччині / зібрав і опрацював інж. Д. Білий. – Мюнхен: видання П., 1945-1985. – 209 с.
34. Українці в Чикаго й Ілліной. В тисячоліття Хрещення України: зб.-довідник / ред. і упоряд. Дарія Маркусь. – Чикаго, 1989. – 395 с.
35. Фрагменти із величавих святкувань Тисячоліття християнства в Римі // Свобода. – 1988. – 23 лип., ч. 139.
36. Червінський І. Візантійський хор Мирослава Антоновича та його дискографія / І. Червінський // КАЛОΦΩONIA/KALORHONIA: наук. зб. статей і матеріалів з історії церковної монодії та гимнографії, число 1. – Львів: Вид-во Львівської Богословської Академії, 2002. – С. 161-174.
37. о. Шевців І. Відзначення ювілею тисячоліття хрещення Руси-України в Австралії / о. І. Шевців. – Австралія: коштом автора, 1997. – 371 с.
38. Шибанов Г. Нестор Городовенко. Життя і творчість / Г. Шибанов. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2001. – 248 с.
39. Щербаківський В. Олександр Антонович Кошиць / В. Щербаківський. – Лондон: Накладом Української видавничої спілки, 1955. – 53 с.
40. Ювілейний міжнародний концерт 1000-ліття хрещення України. 988-1988. Royal Albert Hall. London. 29. 05. 1988. Пам'яткова програма / ред. В. Луців. – Лондон, 1988. – 136 с.
41. Sonevyts'kyi I. Dictionary of Ukrainian Composers / I. Sonevyts'kyi, Palidvor-Sonevyts'ka N. – L'viv: Union of Ukrainian Composers, 1997. – 336 p.
42. Wytwycky W. History of Ukrainian Music. Eighteenth and Nineteenth Centuries / W. Wytwycky // Ukraine. A Concise Encyclopaedia / Edited by

Volodymyr Kubijovyč. – University of Toronto press, 1971. – Volume II. – P. 582-588.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 21.12.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Дутчак В. Г.*

**PRESERVATION AND POPULARISATION OF ARTEMII VEDEL'S
CHORAL HERITAGE BY THE UKRAINIAN DIASPORA
(to the 250th birthday anniversary)**

H. V. Karas

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
Educational and Scientific Institute of Arts;
76018, Ivano-Frankivsk, Academician Sakharov St., 34-a;
tel. +380 (342) 59-61-36; e-mail: karasg@ukr.net*

The paper highlights the figure of Artemii Vedel, an outstanding Ukrainian composer, and his creative work in the cultural and artistic reflections of the Ukrainian diaspora in the XXth century. The attention is focused on the representation of three vectors: the performance of A. Vedel's choral heritage outside Ukraine; scientific researches and opinion journalism about the composer; preservation and publications of his choral works. The source basis for the research is discovered and analysed – publications of music culture leaders and opinion journalists of the Ukrainian diaspora, printed music. The performance of Artemii Vedel's choral heritage in different countries of the world throughout the XXth century witnesses to its topicality in the choral process, the Ukrainian composer's high achievements in the realm of spiritual music. Scientific researches on the composer were conducted by Oleksandr Koshyts, Vasyl Vytvytskyi and Ihor Sonevytskyi. Preservation and publication of A. Vedel's choral works are connected with the names of Vasyl Zavitnevych, Ihor Sonevytskyi and Volodymyr Kolesnyk. It is discovered that in spite of the lack of any state support of its culture, scatteration and other objective circumstances, the Ukrainian diaspora made a significant contribution to the commemoration of the outstanding Ukrainian composer Artemii Vedel, preservation and popularisation of his choral heritage.

Key words: *composer, choral works, Ukrainian diaspora, research, performance, figure of Artemii Vedel.*